

Toni Cardona:
litografia de la
sèrie *Les noies de
Kansas City* sobre
textos de Toni
Roca. Barcelona
1981 (45x28).

Toni Cardona (1954-1992)

per Mariano Planells

Quan el trobaren mort a la via d'un tren, a Vesoul, un poblet de França, via Zurich (Suïssa), estava a punt de complir els trenta-vuit anys: Toni Cardona entrava a formar part del venerable club de creadors i d'artistes que han mort abans dels quaranta anys. Un club amplíssim i extraordinari.

Antoni o Toni Cardona nasqué a Sant Francesc de ses Salines, el dia 27 de desembre de 1954. Després d'estudiar a les monges de Sant Vicent de Paül i a la Graduada, començà el batxillerat superior a l'Institut "Santa Maria de Ibiza", alternant amb classes d'art a l'Escola d'Arts i Oficis (Eivissa).

No m'atreviria a parlar d'un nen prodigi, però el cert és que la seua atenció es vessà cap a les

arts amb certa precocitat. No era molt usual dedicar-se a Eivissa als estudis d'art a l'escola de Belles Artes de Sant Jordi (Barcelona), amb 17 anys. També va fer la primera exposició pública molt jove, l'any següent, als 18.

Frederic Bofill i jo mateix li dedicàrem un ampli espai crític a les pàgines del *Diario de Ibiza*. Encara que érem amics d'estudis a l'Institut, aquelles impressions publicades a la premsa eren quelcom més que una mostra d'amistat.

"Crec en l'art polititzat"

És clar que juntament amb n'Antoni Cardona (durant els primers anys firmà així, després passà al "Toni") s'estava formant una nova generació de pintors a les illes.

El 1973 ja hi havia artistes ben reconeguts, com Narcís Puget Riquer, que exposava ben poc, per problemes amb la vista i, possiblement, per manca d'il·lusió. Hi havia un Ferrer Guasch que mostrava els seus olis blanquíssims a Eivissa i a Barcelona. També Toni Pomar, Vicent Calbet, el gran dibuixant Antoni Marí Ribas, el professor i poeta Josep Marí, el més avantguardista Rafael Tur Costa... Sí, però també va començar a treballar fort gent com Pere Planells, Paco Juan, Albert Girós, Toniet, Miquel Marí, Carles Guasch i d'altres.

Aquesta primera exposició la va fer a la Caixa de Pensions (aleshores una sala hiperactiva, a la qual exposaven molts dels

artistes eivissencs) i constituí un gran esdeveniment social i artístic. En Toni Cardona va emmarcar tots els olis, preparà el catàleg... Acabà esgotat.

Ja havia guanyat dos premis al "Certamen Juvenil de Arte", a Palma de Mallorca. Havia mostrat les seues habilitats com a paisatgista. Tenia una facilitat molt alegre pels colors. Dibueixava amb espontaneïtat, sense enredar-se en grans problemes. Tot semblava senzill i emotiu.

L'exposició de 1973 estava pensada bàsicament en distintes peces musicals, de Mahler, Sibelius, Mozart, Chopin... Començà aquí una tendència que conrearia cada vegada més: una transcripció a símbols personalitzats d'altres sistemes externs. Sempre ha col·leccionat llibretes, petits quaderns en els quals s'hi programa tot un univers de signes, estels, dissenys. Aquesta mania li venia facilitada per la seua capacitat d'absorció, de mimetisme, d'estudi d'altres autors, d'altres arts, d'altres sistemes comunicatius.

Ell explicava que no li interessava que la gent associàs els seus quadres a una significació

Toni Cardona: oli damunt tela 1987 (78x115).

Oli damunt tela, 1992 (132x51).

figurativa. "Per això, em veig obligat a crear una ambientació que predisposi a la persona a captar els meus dibuixos; un ambient que permeti captar-los amb tot el seu significat abstracte".

Bé, el fet és que en molt poc temps va passar d'uns paisatges plens de color, impressionistes, a un tipus de pintura abstracta, que potser recordava l'abstracció matèrica catalana (Tàpies), però també els meravellosos anagrames i les taques abstractes dels americans, per exemple Cy Twombly, o alguns expressionistes abstractes, com Pollock o De Kooning.

Finalment es declarava ben creient d'un art polititzat.

"Puc canviar en qualsevol moment"

O també ja ens manifestava aquesta habilitat proteica, per absorbir, canviar, per transformar-se constantment: "Ara faig això, però puc canviar en qualsevol moment.

No importa fer sempre el mateix” (DI, 12 de juliol de 1973).

Em permetin rellegir ara la meua impressió crítica davant d'aquelles obres primerenques: “Antoni Cardona –i ara entrem als terrenys rellisquedissos de les imprecises classificacions– dibuixa amb força, amb arpes, quasi apassionadament, deixant molt la figuració del tema. Potser podríem dir que el subjuga el sentiment. D'ací neix un expressionisme abstracte a voltes (recordar les taques jugant amb les ratlles fortes, obscures i llargues que fan pensar en Tàpies en alguns dibuixos) i més figuratiu altres voltes: En aquestes últimes obres s'acosta a la figuració impressionista. Capta la figura, emperò, amb la mateixa força i passió que en les abstractes”.

Una excursió de tot un segle

El temps, l'edat li donà més cohesió, més serenitat per alternar la força gestual amb els fons treballats amb suavitat d'aquarel·la, però mai perdé aquesta endimoniada facilitat per absorbir totes les influències que li servissin per al seu projecte pictòric del moment. No tenia cap mania a assemblar-se a Duchamp quan, durant un temps, es ficà dins el cap una col·lecció de pintures en tècnica d'*assemblage*, aferrant mil bocins, qualsevol deixalla que trobava a les roques o a la platja de ses Salines d'Eivissa. No tenia el més mínim inconvenient a treballar partint de tota la emblemologia de Piet Mondrian, quan es posava a dissenyar teles o vestits impossibles.

Posaré un altre exemple: A la seua darrera exposició a Eivissa, el 1992, que podríem dir que fou com un comiat, com un adéu, li vaig fer notar obertament que havia treballat sobre la base del Paul Klee que es va residenciar una temporada a Tunísia, per tal d'estudiar els colors i les llums mediterrànies. “Sí, ara estic amb aquesta sèrie i Paul Klee m'agrada molt. Hem de fixarnos en es bons”, em va contestar rient. És cert que tots dos sempre hem parlat moltíssim d'art, ens deixàvem llibres, li guardava retalls i no teníem secrets. Malgrat la seva formació i la seva informació, mai deixà de ser original.

Toni Cardona. (Foto: Carles Ribas.)

De tota manera, vaig notar un detall sorprenentment personal: Paul Klee mai no hagués tractat els murs, els arcs de ferradura, directament amb colors tan obscurs, quasi negres. Com una premonició, en Toni Cardona –i això ho comentàrem– va retratar la cara més apassionadament negra de la mar Mediterrània, de la qual sempre es diu, erròniament, que es una mar de la llum. Basta llegir l'Odissea per veure que també és geografia de passions terribles, d'obscuritat i colors ben negres.

En realitat, farà falta preparar una gran exposició antològica per acabar de creure fins a quin punt la diversitat és una de les normes vitals i artístiques d'en Toni Cardona. Amb uns quants anys, de poder passar dins un catàleg de paisatgistes o d'abstractes matèrics, hagués pogut exposar a la “Documenta” de Kassel, a on les obres més sorprenents i noves troben plaça.

Llegint Edward Lucie-Smith, podríem dir que, des de l'any 1945, cap gran mestre, cap moviment artístic de base li és estrany. Per exemple, ha treballat l'expressionisme abstracte, l'*assemblage*, el pop art o el neodadaisme, el color painting, el conceptual... Potser només el podríem excloure de l'art cinètic, de l'op-art... Una

excursió que gairebé dura tot un segle de pintura.

Visió irònica i lúdica

Era un sentimental. Fins i tot confessà que la professora Llanos Lozano quasi el va fer plorar, durant la presentació de la carpeta “Les noies de Kansas City”. Molta gent li provocava aquest efecte. Ell, tan equilibrat, tan divertit, tan bon amic per sortir de festa, conservà sempre una tendència volcànica cap a la depressió, tenia una certa manera d'interpretar alguns moments vitals en forma de petita tragèdia. No era convenient conduir-lo cap a aquesta direcció, car se'n treia molt més profit de la seua versió irònica i lúdica.

Estimava molt aquells textos que ens deixàvem, escrits de Dalí, de Marcel Duchamp, de Breton. Els entenia profundament. Amb mi sempre feia jocs de paraules –si jo els hi tornava– i tenia la sort de sintetitzar, amb un quadre, un text o una obreta, qualsevol experiència vital.

¿Ens ha de sorprendre que li encantés organitzar *happenings*, actes artístics, *events*? Al passeig de Vara de Rey, ell, amb Albert Girós i Roux, varen fer un curiós muntatge amb cintes, amb vetes de tela, amb moviments i altres accions que –em sembla– estan filmades en pel·lícula.

També al mateix port d'Eivissa varen fer una amollada de vaixells de paper, de mil colors, experiència que va comptar –parlo de memòria– amb la feina de Bouzo i altres amics.

No era només el *happening* estructurat segons un projecte. També li agradava col·leccionar fragments de deixalles que trobava a les costes. Llavors ho aco-blava sobre la tela i el marc. Aconseguí d'aquesta manera algunes peces memorables.

¿Era això indisciplina? Tot el contrari. Ell jugava. Deixava entrar l'accident, l'atzar a la seua vida, però tot seguit aquells materials, fruit del joc i de la casualitat, passaven un examen acurat, formant part d'un procés de reelaboració de colors, de formes, de ritmes, molt estudiats. Sabia molt bé l'efecte que buscava, coneixia bastant més d'allò que expressava el resultat ansiat.

Entenem el poeta Josep Ramon Caubet quan deia que "Toni Cardona reincorpora al quadre els objectes i els dona vida, dins d'un moviment, en un espai que és imprevisible, perquè depèn d'una visió i no d'una tècnica". Això mateix: Depenen d'una visió global, i no d'una tècnica concreta.

La consagració dels vuitanta

Durant els anys setanta va posar les bases per arribar a la consagració definitiva a la dècada següent. Alternà la residència entre Eivissa i Sóller, i acceptà treballs ben diversos, des de decoracions artístiques (discoteca, locals) fins a murals d'impactant factura, com és el cas de la pintura mural de la sala de cultura de Sa Nostra, a Palma de Mallorca.

Molt de camí recorregut, des d'aquella primera exposició col·lectiva (Ibiza 74, Quatre Gats) que vaig organitzar jo mateix, en la qual en Toni Cardona tingué un èxit immediat, car en Ferran Cano és un especialista promotor de pintors talentosos i joves.

Havia exposat a les millors galeries de Palma i de Barcelona, i ja estava arribant a geografies més llunyanes. El seu èxit era el nostre èxit, i la crisi general europea també li havia afectat la seua economia domèstica. Però

Toni Cardona:
tècnica mixta
damunt paper,
1987
(66x53).

res feia pensar en un fàstic profund ni en un cansament radical.

L'adéu del tren i els ocells

No trobà recés en el "Diari" de Paul Klee, ni trobà la sortida en el dadà. Tampoc Marcel Duchamp no pot donar consignes, car la vida és un camí personalíssim, accessible només al propi conductor.

El cert és que, uns dies abans de caure mort baix d'un tren francès, ell havia recordat la figura mítica del tramvia, en uns versos escrits al *Quadern de bitàcora* (Cardona escrivia molt bé).

"La crucifixión estaría delante
[de la esperanza en el
nuevo amanecer

Te esperaré el día 9 en la
[estación.

Los pájaros
Me gustaría leer el evangelio
Los niños. Las estaciones".

Escrivia normalment en català, però aquí ho va fer en castellà.

Quan vaig saber la notícia, per suportar el record d'un amic de molts d'anys amb qui havia compartit molts de viatges, moments,

amistats, cerveses, vaig recórrer a l'erudició. Em va calmar la idea d'en Toni Cardona com l'artista que ha ofert una gran quantitat d'obra i d'una qualitat admirable. No tenc cap dubte que és un dels artistes importantíssims del nostre segle, és a dir, de tota la breu història de la nostra pintura pitüsa.

Morir abans dels quaranta anys –em deia a mi mateix– tampoc no és tan greu. Guerrers com Anníbal i Alexandre el Gran no varen passar dels 35. Escriptors com Lord Byron, Larra, Miguel Hernández, Àngel Ganivet, Lorca... I pintors famosíssims com Basquiat, Toulouse-Lautrec, Caravaggio, Rafael, Watteau... Músics com Mozart, Schubert... Noms com Wols, Van Gogh... Un Olimp immens, diví, un club selecte que ens demostra, sovent de manera cruel, que el talent i la fecunditat creadora poden sortir quan, com i durant el temps més inesperats i incomprensibles.

MARIANO PLANELLS